

સુરતમાં રેલ.

“ગુજરાત મીત્ર ઉપગ્રથી લીધેલ”

(હેવાલ—ગરબો.)

૧૯૨૭

ખનાવનાર,

મહેતા જટારાંકર ગવરીશંકર,

અમદાવાદ સમાચારનો અધિપતી.

છપાવિ પ્રસિદ્ધ કરનાર,

શા. મગનલાલ દેવચંદ,

બુકસેલર.

આકૃતમાંથી ઉગરવા, દીન જનને લો દાન;
રહાય કરે સંકટ સમે, ધર્મવાંત ધનવાન.

અમદાવાદમાં :

આર્યોદય પ્રેસમાં છાપી.

સંવત ૧૯૩૬—સને ૧૮૮૩.

કીર્તિ એક આનો.

કવિત મનહર,

રા ત દીન રળી ધન, તે વડેથી પોપે દીન;
 વ દે મૃદુવેણ વાણી, મનસુખકારી જે,
 સારે દેશ હિતકાજ નીચે સોહાવે સમાજ;
 હિ તેહણી મળી હોશ, પર્મ પ્રેમ ધારી જે;
 ખડુ ટુત ખની જાતે, રોજ ખાંતે કરે જાળ
 રં જન ગુણીયી રીજે, પર દુઃખ હારીજે
 ન વજ હયાય થાજ, કામ કળાકારી કરે
 છાજે દામ ખરચતા, રીજે હામધારી જે
 ડગે ના કદાપી ડરી, વત નેમધારી નેકી
 લાયક લેખાય પુરા, તિવ્રનીતિ સાહીજે,
 લગીરે ન ધન મદ, નેહ સર્વથી સમાન
 છા છરંકનો ન લેશ, સાથી દીન સહાઈજે;
 ટાળેદીનદુઃખ-સુઃખ રૂપ સર્વમાં સહાય
 લાભદાઈ કરં લધુ, ભેટ ગુણ ગ્રાહી જે,
 લખવસા લાયક તે, ટકો નામના સ્વરૂપ
 જટા ગ્રંથ ગુંથી ગાજી, કીરતી કમાઈ તે.

ખુદરતી કોપને લીધે જગાએ જગાએથી સુરતને
 સારૂ કંડયઈ નાણું એકઠું થવામાંડયું છે જેકામેલેતાં
 લક્ષ પૂર્વક તેમાં લગાર થણુ લાગ વગથી ઉ
 દારતાં ખતાવતા ઉડાઉપણુ દાખલ થવું ન જોઈએ તેમ આ
 મયાસના ગામડીયાએ સહુને તેનો લાભ ઠીક રીતે મળેતો સારૂ

સુરતમાં રેલ.

(ગુજરાત મિત્ર ઉપરથી.)

ગરબો.

મહા કોપ થયો તે કળી કાળમાંજે, એ રાગ.
 તાપી નીર સોમ સાંજે ચડ્યું સામડુંજે,
 રેલ આણુવા ધકી તે વધતું વધુંજે. ટેક.
 રેલ્યું શહેર સુરત જળ જળાકારે થયુંજે,
 મહા જળ પ્રલય સુખેથી નવ જાયે કહ્યુંજે. તાપી ૧
 નિશા વેળા જળ રેલ નદીમાં વધીજે,
 ઉતપાત કાન સુણ્યો ના એવો કદીજે. તાપી ૨
 મંગળવારના સવારે શહેરમાં બધેજે,
 પાણી ફેલ્યું શેરી ચોક બજારો મધ્યેજે. તાપી ૩
 ચકલે વધી નીર મીરજ સામી તણેજે;
 વહુ ઉભરિ ગટર મારગે જોરે ધણેજે, તાપી ૪
 વેગે શાહપોર સડકે ફરી વળ્યુંજે,
 નુકસાન મહાલાઓમાં મોટું કર્યુંજે. તાપી ૫

મીર બહેરીને આવારે રાજ તણાળે,
 નદિ નજીક ભાગોળે લાગ્યો ભેગો ઘણાળે; તાપી૦ ૬
 બહેર ખાગે જળ દેવ હવા ધોરતાળે.
 બણે પોક રાઠ સુણી આબ્યા દોડતાળે. તાપી૦ ૭
 માણી પાણી જન પોકાર વાણી સાંભળીળે,
 જળદેવની હાં! મહેર સામટી હવીળે. તાપી૦ ૮
 નીરે નાનપુરા કીલ્લાને મેદાન થઈળે,
 ભેટ લીધી છેક ભાગા તળાવે જઈળે. તાપી૦ ૯
 મકાઈ પૂલપરે પાણી કમરપૂર જ્યાંળે,
 રેલ માપક જળયંત્ર કુખીયું ત્યાંહાંળે. તાપી૦ ૧૦
 અસુર બેગ અને માંછલી પીઠમાંળે,
 ભાગોળ વરીઆવી કુખ્યું સૈયદપુરાળે. તાપી૦ ૧૧
 જદાખાડી ગળેમંદી મધ્ય ખુડ છે જો,
 રોશન રેલવેલું જળમય ખુબ છેજો, તાપી૦ ૧૨
 અંપે પાણી ઝાલેલે વધુ નાંખી રહ્યુંજો,
 બેગમપૂરે ખુડ નવાપુરા જઈ વહ્યુંજો. તાપી૦ ૧૩
 કેળાપીઠ ગોપીપૂરે પૂર પેખીએજો,
 રેલમપુરા સગરામપુરા લેખીએજો. તાપી૦ ૧૪
 લેળ પાડી નવસારો ભામેળે રહીએ,
 જળમય દેખીએ ખમી જહીં તહીંજો, તાપી૦ ૧૫

- મેઘરાય છડી સ્વારી છુપી રાતમાંજે,
ગાજ નિજ પવન જોધ લાગ્યા સાથમાંજે. તાપી૦ ૧૬
- સાલ ઓગણીશે ઓગણુ ચાલીસમાંજે,
જેઠ વધી તેરથ સોમવારે રીસમાંજે. તાપી ૧૭
- ખાર મેઘ સામટા તોફાન લઈ અડયાજે,
અમલદારના અપમાનથી તુટી પડયાજે. તાપી૦ ૧૮
- લોક મળી પાણી પાણી જખના કરેજે,
અમલદાર મન લેશના તેતો ધરેજે. તાપી૦ ૧૯
- વૃતમાને સુણી વાત ને પીયાજે,
મેઘરાય તુટી પડયા ને રીસે થયાજે, તાપી૦ ૨૦
- ખાગ રહેડના શાખીન છુપ્યા સાહેબો જો,
ધુરયા મેઘ ખંગલે ને થયો હાયજોજે. તાપી૦ ૨૧
- તાપીમાં તે આજુ તાન માજી નવ રહીજે,
લોક નામે તાર વાત ના જાયે કહીજે. તાપી૦ ૨૨
- પુર, શેરી, પોળ, ઓક, ચૌટે બધેજે,
જળ રેલ છુડ ત્રાહિ ત્રાહિ સહુ વંદેજે. તાપી૦ ૨૩
- કોપ કારમો પરજન્ય રૂઝા જાણીયાજે,
છોડી ધર ચડયા આડે કંઈક પ્રાણીયાજે. તાપી૦ ૨૪
- કંઈક મેડી મોલ છાપરે ચડી વહાજે,
અવલિત છુલી જાન પોકારે રહાજે. તાપી૦ ૨૫

એક આશરો પ્રભુનો પુર પેખીયેજો,
 નિમે જળને આકાશ માથે દેખીએજો. તાપી૦ ૨૧
 મવન પાણી ગાજ વિજ મેઘ ગડગડેજો,
 ઘરો, મેડી, માળ, મહોલ કંઈ દુટી પડેજો. તાપી૦ ૨૭
 વિના વસ્ત્ર ઢંડી ભુખ ભય મારથીજો,
 લોક સહે દુઃખ મેઘના પ્રહારથીજો. તાપી૦ ૨૮
 દીન રાત વીતે આમ-સહુ ઉજગરેજો,
 માત આણીપરે- ત્યાં ઉપાય શા કરે જો. તાપી૦ ૨૯
 ભુખ દુખે આવી વાજ વિલાપે બહુજો,
 કોણ સુણે લોક હાય જ્યાં રૂઠ્યા પ્રભુજો. તાપી૦ ૩૦
 લુટી પડે ધર ધાણુ કૈકનો વળેજો,
 યાય માત શરણુ- લોક બહુ કળકળેજો. તાપી૦ ૩૧
 કરે જળ ધૂધૂવાટ છોળ દે છતી જો,
 પાયામાંથી પાડે ધરો કે મોટા અતી જો. તાપી૦ ૩૨
 કોણુ આશરો તો પછી કુંપડાં તણા જો,
 રૂઠે ગરીબોનો ધાણુ વાળિયો ઘણો જો. તાપી૦ ૩૩
 એકધારો વરસાદ વધુ વરશિયો જો,
 પૂરા પંદર કલાક નવ વરશિયો જો. તાપી૦ ૩૪
 બાણી પૂરમાં ભરાયાં કીધું કારમું જો,
 રૂલ જોર સૂણું નહોતું આજના સમુ જો, તાપી૦ ૩૫

- હોડી પૂર, શેરી, પોળમાં ચલાવતાં જો,
લામ ખોઈ ખારવા ખૂદે હારીજતા જો. તાપી૦ ૩૬
- દીન દોઢ દોડ ધામ આ રીતે રહીજો,
મહા ફેલ ભયંકાર નાજાયે કહી જો. તાપી૦ ૩૭
- પૂર જોષ પાણી દીન ખીજે આસરું જો,
શહેર ખર્ષે કારમુંક જે હતું ફરું જો. તાપી૦ ૩૮
- છતાં મ્યુનિસીપાલીટીના નજર થતી જો,
બૂખ દુખ ભયે પ્રજા પોકારે અતી જો. તાપી૦ ૩૯
- કરી કાન ખહેરા સેક્રેટરી ખેશિયા જો,
નોકર તેમના તે પણ તેવા થયા જો. તાપી૦ ૪૦
- હોડી એક ખે ચલાવો અસુરે ધણુ જો,
“પડયા પાર” પછી ખેઠા નચિત્તપણુ જો. તાપી૦ ૪૧
- ફરજ એજ છે મ્યુનિસીપાલીટી તાણી જો,
મદદ દુઃખ સમે પ્રજાને દેવી ધણી જો. તાપી૦ ૪૨
- છેક આમતો પછીનાં ખેસવું ઘટે જો,
બૂખ બૂખ કરી પ્રજા અન્નને રટે જો. તાપી૦ ૪૩
- અમલદાર અન્ય પણ અન્યા આજણુ જો,
જજ કલેક્ટરે કીધું ન એવડું કસ્યું જો. તાપી૦ ૪૪
- મોતથી છુટા થયા. જનો ખહુ મધે જો
વિના મદદ નાખી હાથ અન્નને રટે જો. તાપી૦ ૪૫

આમતેમ સેકરેટરી આંદા મારતા જો,
 હોડી ત્રાપા વગર આધાને પાછા થતા જો. તાપી૦ ૪૬
 મનુષ્ય નીજને પોલીસથી પોતે મળી જો,
 ન આધાર દીનાને પુરો દીધો કરી જો. તાપી૦ ૪૭
 ધન્ય હેન ધન્ય ફેજ મહમદને જો,
 ગુણી ગુણપતરાવ ધન્ય છે તને જો. તાપી૦ ૪૮
 કશ્શાણુ કમીસ્તરો કંઈ નવા થતા જો,
 વિના સાધન હોડિ વગર ફાંફાં મારતા જો. તાપી૦ ૪૯
 ઉવીથવરથ વાઇસ પ્રેસીડેન્ટ પેખીયે જો,
 સુપરોન ટેન્ડેન્ટ પોલીસ તણા લેખીયે જો. તાપી૦ ૫૦
 ઇન્સ્પેક્ટર નાણાભાઈ નેહધી જો,
 દુખ ટાળવા દીનાના મથે રનેહધી જો. તાપી૦ ૫૧
 મદદ આવિમળી સોફો તણી સામટી જો,
 મહાજન થકી ખોરાકની ફીકર મટી જો. તાપી૦ ૫૨
 વકીલ ગહાયાભાઈ દયાવંત દેખિયા જો,
 હીન જુખ દુખ ઝાળિ સુખિયા કર્યા જો. તાપી૦ ૫૩
 મામલતદાર દારિકાદાસનેજો,
 ધન્ય વસુભાલ વાદે જગતનાથને જો. તાપી૦ ૫૪
 અનુપરામ અનુપમ રણમતા કરે જો,
 કોટસફીલે ધેરામલાનાં કુખે હરે જો. તાપી૦ ૫૫

ખાંધી ત્રાપા ખુડથી ખડુ ખચાવિતા જો,

લોક મદદ સાર આપ્યા આમ કાવતા જો. તાપી૦ ૫૬
અમિર મીર જીલકીકાર આવી આપથી જો.

કરે રણાય ખેશી ઘોડે જામતા થકી જો. તાપી૦ ૫૭

જનમાલ ખડુ જનોં તારા ખચાવિયા જો,

ધન્ય ધન્યરે સામાશ ઠીક કાચિયા જો. તાપી૦ ૫૮

ખક્કિ ખણદુરે ખચાવિ અખજા ખડુ જો,

મુલ્લાજીના થયા ગર્જનજુસે કહુ જો. તાપી૦ ૫૯

અધિપતી આગે ગુજરાત મીત્રતા જો,

દેશિમીત્ર દુખ ટાળે દેશિયો તારા જો. તાપી૦ ૬૦

નાણું નીરાશ્રિત ફંડથી ફાળો કરી જો,

આપ્યું ખિચકું દીનાને મહાજને મળિ જો. તાપી૦ ૬૧

ધન્ય રણુછોડદાસ નથુભાઇનેજો

વેંચાબ્યું ચવેણું ખીચડી દયાપજુજો.

સુકરવારે મદદ સરવથી આવિમળી જો,

ફીકર નીરાધાર લોકની તેથી ટળિ જો. તાપી૦ ૬૨

વાસી ફરતમપુરાની ડોસીખાઇથીજો,

ખચ્યા લાજુસે મનુખ્ય સરસાઇથીજો. તાપી૦ ૬૩

છજી ધર તણું ઉતારી લાસો ખાંધીયાજો,

હીમત ખણદૂરી કરીને જશ સાધીયાજો. તાપી૦ ૬૪

તરવાઈયા દાદાભાઈ ધન્ય છે તનેજો,	
મનુષ્ય એકસો-છ ખચાબ્યા ખહુ શ્રમેજો.	તાપી૦ ૬૫
તાર રૂપિયા હજાર પાંચનો કર્યોજો,	
તાપીદાસ વરજદાસે જગ જશ ભર્યોજો.	તાપી૦ ૬૬
વિજયખણ્ણદાસ આતમારામજો,	
મુંખાઈવાશી શેઠિયાએ કીરતી સજો.	તાપી૦ ૬૭
રાવખાણદુર જગજીવનદાસથીજો.	
મદદ અપાવા કહાવ્યું પોતે ખાસથીજો.	તાપી૦ ૬૮
ટીપ થવા નાણું એકડું ઉલટ ધરીજો,	
કરી ઉધરાણું સહાયતા પુરી કરીજો.	તાપી૦ ૬૯
પુરા પચાસે હજાર પરગણુપણેજો,	
મુંખાઈવાસી જને નાણાં ભરીયાં ધણેજો.	તા૦ ૭૦
રાજનગર વાસી જનો એકઠા મળ્યાજો,	
ભરી સભા ત્રણ હજાર ભેળાં કર્યોજો.	તાપી૦ ૭૧
હજી ચાલુ છે પ્રયાસ પરમાર્થેજો,	
વધુ ભરાવા છે આશ દીનહિતાર્થેજો.	તાપી૦ ૭૨
રાવશાહેખ રણછોડભાઈ દયાયથીજો,	
કામ થાય શેઠ કાવસજી સહાયથીજો.	તાપી૦ ૭૩
સહાય આમ અન્યથી અતી આવી મળોજો,	
હરત રેલ આકૃતથી દીન ઊગરોજો.	તાપી૦ ૭૪

“તાપી માતાનો કોપ”

(સુરતની દુર દશા.)

રાગ મહોરમનો.

- દેખો તાપીને ધૂમ મચાયા;
 તાપીને ધમ મચાયા,
 સારી સુરતમેં ત્રાસ ફીરાયા
 રી ઓય હાયરે તાપીને—
 તાપીને ધૂમ મચાયા, સારી—રી—ઓય. ૧
 સારે શેહેરમેં છુડ ફીલાયા—
 પોળ, શેરી, ઘરોમેં ધુસ આયા,
 તોખાં તોખાં સખસેં પોકરાયા;
 રી ઓય હાયરે તાપીને—
 તાપીને ધૂમ મચાયા, સારી— રી—ઓય. ૨
 જળ તરંગમેં કીયસવારી—
 ગામ બાઘમેં હુઇ ખુવારી,
 મેઘરાજને આફત લે ઝારો;
 રી ઓય હાયરે તાપીને—
 તાપીને ધુમ મચાયા, સારી—રી—ઓય. ૩

કીય પરેંકી વાં, પાયખાબી—

હોકમત કીસકી નવ ચાકી,

જાને પગલી તોખાકી તાલી;

રી ઝોય હાયરે તાપીને—

તાપીને ધૂમ મચાયા, સારી-રી-ઝોય

૪

ધરે પાયમૈસૈ કેં ગીરાયે—

જીવ લીયા ખલુતકર હાયે,

ત્રાહિ ત્રાહિ દીનોસેં કરાયે;

રી ઝોય હાયરે તાપીને—

તાપીને ધૂમ મચાયા, સારી-રી-ઝોય,

૫

રંક રાયા તણી યહ રીતી—

નવ રાખી કીસીકીય ભીતી,

નવ જાયે જીમત રેલ જીતી;

રી ઝોય હાયરે તાપી—

તાપીને ધૂમ મચાયા, સારી-રી-ઝોય,

૬

હોકમત સેં હોડી ચલાઈ,

જૂખ દુઃખકી જવાળા જુઆઈ,

આન મીલી લોકસેં સહાઈ;

રી ઝોય હાયરે તાપીને—

તાપીને ધૂમ મચાયા, સારી-રી-ઝોય.

ભુખડે મારે દો દીન સારે—
 ખેડ રહેં ગરીબો ખિચારે,
 શેઠેર મારે ખન્યે હે લાચારે;
 રી ઝોાય હાયરે તાપીને—
 તાપીને ધૂમ મચાયા, સારી—રી—ઝોાય. ૮
 થી અવલ સુરત ખડી ખાકી—
 હુમ આદતસેં થહ જાંખી,
 દેખીયે અમી દૃષ્ટ પ્રભુ અંખી;
 રી ઝોાય હાયરે તાપીને—
 તાપીને ધૂમ મચાયા, સારી—રી—ઝોાય. ૯

લલિત.

સુરત થી ! હતી હાય તાહરી !
 મુરત થી ! ખની !! રે ! હરી ! હરી !!
 સુરત શેખતી અંખતી થઇ,
 મુરત મોજની રે હરે ગઇ.
 સુર તરે ખની મૂલ મોતની,
 મણજની વરી રૂપ જ્યોતની;
 સુરત થી ! હતી સુર્તિ તાહરી,
 મુરત થી ! ખની રે ! હરી ! હરી !!

વિપત વાઈથી છેક તું ગઈ,
 ગઈ ગોરિ હાં ! આ ! દશા થઈ;
 ચતુર ચંતની ચિત્ત ચરચરે,
 વિટમણા થકી હાય ! તું મરે.
 અગન જવાળમાં પૂરિ પળેગી,
 દહન થૈ ઠરો રે ! બળી !! બળી !!!
 તદપી તાપિથી આ વ્યથા ! વળી !!
 ગણુતિ રેલની રે ! નવી ! બળી !!!

દોહરો.

આકૃત થકી આ અવસરે, ઉગરવા દુઃખી દીન;
 કરો રહાય મળી સર્વ દો, અરપી તન મન ધન.

હરિગીત છંદ.

તન મન અને ધન અરપી રહાય કરો મળી આ અવસરે,
 આકૃત થકી જન ઉગરે જ્યમ ગરીબનાં કારજ સરે;
 જસવાદી જન જે અવરને ઉપયોગી થઈ નીત અનુસરે,
 આ લોકને પરલોક તે સૌ સ્વર્ગ હમે જઈ ઠરે.
 એ માટ એ ! મમ દેશ ખંડુ દીન બણી દરે જુઓ,
 કરી સાક્ષતા શુભ રીત ચહિદીન હિત દુઃખી દુઃખડાં જુઓ;
 છે ગહન ગતી પ્રણીત પરમ નહીં અમ કર્મ સમજાય તે.

૨ :પ તાણું સંજોગ અનહદ કૃતિ કળા ન કળાય તે,
 આ રેલ દુખથી રંક જન ઊગારવા આશ્રય દઇ,
 સ્થાયે કરો મળી સર્વકો હિત દેશીનું હૈડે ધરી;
 પ્રભુ કોય ગુજ્યો પર્મ જાણી ધર્મ ઢાલ કરે ધરો,
 આનંદી ઊર ઊમંગીને યા હોમ કરી આગે પડો;
 સદ સાહી સત બહુ શ્રુતપણે સમાન દડે દેખવું,
 નીતિ ન્યાય નિરમળ ધારી નિત્યે પરમ પ્રેમે ચેખવું;
 યો દામથી બહુ દાન દીનને બની સુખદાતા સમા,
 પુન્યવંત જન પરમાર્થી સુકૃત્ય કરો આગે જમા.

કરે પરમાર્થ કામ, ગુણવંત બાઈ;
 વધો વધુ જશ નામ, ગુણવંત બાઈ.

૪૦૦

દીધા સતચાર દામ, ગુણવંત બાઈ;
 રેલ આફતે સહામ, ગુણવંત બાઈ.
 કરે દીન હિત કામ, ગુણવંત બાઈ;
 મોરખીનાં રાણી આમ, ગુણવંત બાઈ.
 થવા જગોજગ નામ, ગુણવંત બાઈ,
 પૂન્યવંતા કરો કામ, ગુણવંત બાઈ.

ગુલબંકાવળી નાટક.

ગદ્યપદ્યાત્મક.

આ નામનું સોળ પેઠુ ફર્મા આકારે પૃષ્ઠ ચોસડ-
નું સાડ સફાઈદાર રમત ગમત અને મોજ મજાહુ ઉ-
પજાવતું એક સસાંકી નાટક નિચે સહી કરનારથી
થોડી મુદતમાં છપાઈ બહાર પડનાર છે જેના અગા-
ઉથી ગ્રાહક શ્રીનાર ગ્રહસ્થો પાસેથી માત્ર આના ચાર
કીમત લેવામાં આવશે. તેમ પાછળથી શ્રીનારને આ-
ના પાંચ આપવા પડશે. જેમનેજેઈએ તેમણે અમદા-
વાદ સમાચાર આફ્રિકાથી મહેતા જટારાંકર ગવરીશંકર
કવિ લીંબડી વાળાનાને લખવું. દેશાવર વાળાને ટપા-
લ ખરચ નાદે પડશે.

તા. ૧૦-૭-૮૩

શા. મમનલાલ દેવચંદ

બુકસેલર, અમદાવાદ

